

УДК 330.351:621.311
 JEL: F51; R11; R12; R13; R19; R58
 DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2022-3-10-16>

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМНИХ СИТУАЦІЙ В РЕГІОНАЛЬНОМУ РОЗВИТКУ ПІСЛЯ ВОЄННИХ КОНФЛІКТІВ

©2022 БЕЛІКОВА Н. В., ДОРОНІНА М. С.

УДК 330.351:621.311
 JEL: F51; R11; R12; R13; R19; R58

Белікова Н. В., Дороніна М. С. Зарубіжний досвід вирішення проблемних ситуацій в регіональному розвитку після воєнних конфліктів

Воєнна агресія РФ, яка розпочалася 24 лютого 2022 р., уже призвела до величезної кількості загиблих, втрати промислових підприємств через їх повну або часткову руйнацію, знищення житла та інших об'єктів соціальної інфраструктури. Ці та інші важкі наслідки в сукупності свідчать про величезну гуманітарну катастрофу в нашій країні. Наразі оцінити всі втрати економіки України від війни неможливо через брак статистичних даних, проте прогнозоване падіння ВВП України у 2022 р. складатиме від –10% до –40% за умови тривалості активної фази війни не довше кількох місяців та нерозширення географії окупованих територій. Прогнозоване економічне падіння внаслідок воєнних дій загострюється різким зниженням експортних можливостей через блокування морських портів, втрату металургійних підприємств, а також мінуванням полів, що унеможливує посівну, тощо. Станом на квітень 2022 р. найбільш постраждалими від війни були дев'ять регіонів України, на які у 2020 р. припадало 30% ВВП, серед них і Харківська область. За цих умов корисним є вивчення зарубіжного досвіду вирішення проблемних ситуацій у регіональному розвитку після воєнних конфліктів. Метою даної статті є узагальнення зарубіжного досвіду вирішення проблемних ситуацій та економічного відновлення в різних країнах світу та їх регіонах після воєнних конфліктів. Проведений аналіз впливу воєнних конфліктів на економіку тих країн, де вони відбувалися, свідчить про стрімку динаміку падіння ВВП на душу населення після воєнного конфлікту. Тому одразу по його завершенню постає питання створення дієвих механізмів для вирішення проблемних ситуацій у регіональному розвитку, що були спричинені війною. Досліджено особливості реалізації Плану Маршалла як вичерпного прикладу дієвого механізму відродження економіки європейських країн та їх регіонів, усунення торгових бар'єрів, відновлення виробничого потенціалу та розвитку демократичного суспільства. Проведено аналіз досвіду Югославії, яка після Другої світової війни одержувала допомогу від США, що дозволило запровадити достатньо ефективну державну політику стимулювання соціально-економічного розвитку проблемних регіонів країни.

Ключові слова: регіональна економіка, соціально-економічний розвиток регіонів, державне управління регіональним розвитком, відновлення економіки після воєнних конфліктів.

Рис.: 1. **Табл.:** 5. **Бібл.:** 11.

Белікова Надія Володимирівна – доктор економічних наук, доцент, вчений секретар Науково-дослідного центру індустріальних проблем розвитку НАН України (пров. Інженерний, 1а, 2 пов., Харків, 61166, Україна)

E-mail: nadezdabelikova@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5082-2905>

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57211268098>

Дороніна Майя Степанівна – доктор економічних наук, професор, старший науковий співробітник Науково-дослідного центру індустріальних проблем розвитку НАН України (пров. Інженерний, 1а, 2 пов., Харків, 61166, Україна)

E-mail: doroninamas@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8074-375X>

Researcher ID: <https://publons.com/researcher/2307243/maya-s-doronina/>

UDC 330.351:621.311
 JEL: F51; R11; R12; R13; R19; R58

Belikova N. V., Doronina M. S. Foreign Experience in Solving Problematic Situations in Terms of Regional Development after Military Conflicts

The military aggression of the RF, which began on the 24th of February 2022, has already led to a huge number of deaths, the loss of industrial enterprises due to their complete or partial damage, the destruction of housing and other social infrastructure. These and other grave consequences together indicate a huge humanitarian catastrophe in our country. Currently, it is impossible to estimate all the losses of Ukrainian economy from the war owing to lack of statistics, but the projected drop in Ukraine's GDP in 2022 will range from –10% to –40% provided that the active phase of the war lasts no longer than several months and the geography of the occupied territories does not expand. The projected economic decline as a result of hostilities is exacerbated by a sharp decrease in export opportunities due to the blocking of seaports, the loss of metallurgical enterprises, impossible sowing activities because of the mined agricultural fields, etc. As of April 2022, the most war-affected were nine regions of Ukraine, which in 2020 accounted for 30% of the country's GDP, including the Kharkiv region. Under these conditions, it is useful to study foreign experience in solving problematic situations in terms of post-conflict regional development. The purpose of this article is to generalize foreign experience in solving problematic situations and economic recovery in different world countries together with their regions after military conflicts. The carried out analysis of the impact of military conflicts on the economies of the affected countries indicates the rapid dynamics of the fall in GDP per capita after the military actions. Therefore, the issue of creating effective mechanisms for solving problematic situations in regional development caused by the war arises immediately after the completion of hostilities. The peculiarities of the implementation of the Marshall Plan as an exhaustive example of an effective mechanism for the reconstruction of the economy of European countries and their regions, the elimination of trade barriers, the restoration of production potential, and the development of a democratic society are researched. An analysis of the experience of Yugoslavia after the Second World War, when obtaining assistance from the United States, which allowed to introduce a sufficiently effective State policy to stimulate the socioeconomic development of the country's troubled regions, is carried out.

Keywords: regional economy, socioeconomic development of regions, government management of regional development, economic recovery after military conflicts.

Fig.: 1. **Tabl.:** 5. **Bibl.:** 11.

24 лютого 2022 р. відбулося вторгнення Росії на територію України, яке призвело до величезної кількості загиблих, втрат промислових підприємств через їх повну або часткову руйнацію, знищення житла та інших об'єктів соціальної інфраструктури, а також до інших важких наслідків, що в сукупності свідчать про величезну гуманітарну катастрофу в нашій країні. Як зазначається в дослідженні Центру економічної стратегії (ЦЕС) [1], наразі оцінити всі втрати економіки України від війни неможливо через брак статистичних даних, проте прогнозоване падіння ВВП України у 2022 р. складатиме від –10% до –40% за умови тривалості активної фази війни не довше кількох місяців та не розширення географії окупованих територій. Прогнозоване економічне падіння внаслідок воєнних дій загострюється різким зниженням експортних можливостей через блокування морських портів, втрату металургійних підприємств, мінування полів, що унеможливає посівну, тощо.

За даними Державної служби статистики України та ЦЕС [1], станом на квітень 2022 р. найбільш постраждалими від війни були дев'ять регіонів України, на які у 2020 р. припадало 30% ВВП:

- ✦ Харківська область (6,3%);
- ✦ Донецька область (5,6%);
- ✦ Київська область (5,3%);
- ✦ Запорізька область (4,4%);
- ✦ Миколаївська область (2,3%);
- ✦ Чернігівська область (1,9%);
- ✦ Сумська область (1,9%);
- ✦ Херсонська область (1,6%);
- ✦ Луганська область (1,0%).

Хоча не всі регіони України постраждали від війни в однаковій мірі, низка економічних і соціальних проблемних ситуацій наявна в кожному з них. Тому корисним є вивчення зарубіжного досвіду вирішення проблемних ситуацій у регіональному розвитку після воєнних конфліктів.

Метою даної статті є узагальнення зарубіжного досвіду вирішення проблемних ситуацій та економічного відновлення в різних країнах світу та їх регіонах після воєнних конфліктів.

Воєнні конфлікти за своєю суттю можна поділити на дві великі групи: локальні (розгортаються на території однієї держави без залучення інших) та міждержавні (міжнародні, міжрегіональні), які передбача-

ють зіткнення на території однієї або декількох країн декількох армій. Як зазначають експерти [2], трапляються ситуації, коли воєнні конфлікти можна охарактеризувати і як внутрішні, і як міжнародні одночасно, а саме: внутрішній конфлікт, що набув міжнародного характеру внаслідок зовнішнього втручання, або міжнародний конфлікт, який у подальшому був заміщений одним або декількома внутрішніми конфліктами.

Наведені види конфліктів відрізняються між собою за такими характеристиками [3]:

- ✦ тривалість (коротко-, середньо- та довгострокові);
- ✦ інтенсивність бойових дій та їх локалізація в районах економічної активності;
- ✦ вплив на ВВП, витрати уряду, експортно-імпорتنні показники та внутрішні інвестиції (мають подібну динаміку в умовах як міждержавних, так і локальних конфліктів, проте міждержавні воєнні конфлікти призводять до вдвічі більшого зниження обсягів інвестицій, ніж аналогічний ефект від регіонального конфлікту);
- ✦ вплив на населення: вимушена міграція, безробіття та можливість працевлаштування, рівень доходів та витрат домогосподарств.

Таким чином, вплив воєнних конфліктів усіх видів на економічний розвиток країни та її регіонів є негативним. У *табл. 1* наведено дані щодо змін динаміки ВВП на душу населення до та після воєнного конфлікту.

Отже, динаміка падіння ВВП на душу населення після воєнного конфлікту знаходиться в межах від –0,57% (Ємен) до –69,81% (ДР Конго). Винятком є держава Чад, в якому воєнний конфлікт не зачепив базові економічно розвинені регіони, що дозволило зберегти економічний потенціал та інвестиції. При цьому довше триває конфлікт, тим вища імовірність порушення господарських зв'язків між регіонами країни, падіння загального рівня економічної активності внаслідок порушення виробничої та соціальної інфраструктури, падіння доходів та рівня життя населення.

Тому одразу по завершенню воєнного конфлікту постає питання створення дієвих механізмів для вирішення проблемних ситуацій у регіональному розвитку, що були спричинені війною.

Зміни ВВП на душу населення деяких країни світу до та після воєнних конфліктів [3]

Країна / період воєнного конфлікту	ВВП на душу населення, дол. США		Сукупна зміна	Середня зміна за рік
	До конфлікту	Після конфлікту		
Руанда, 1990–1994	367	230	-37,32	-9,33
Бурунді, 1993–2005	184	144	-21,73	-1,8
ДР Конго, 1997–1999	212	64	-69,81	-34,9
Гвінея-Бісау, 1998–1999	388	311	-19,84	-9,9
С'єрра-Леоне, 1991–2002	214	150	-29,91	-2,7
Малі, 2012	739	715	-3,24	-3,2
Лівія, 2011	13400	6650	-50,37	-50,3
Сербія, 1999	2441	870	-64,35	-64,3
Таджикистан, 1992–1993	503	154	-69,38	-34,6
Алжир, 1991–2002	2359	1743	-26,11	-2,37
Чад, 2005–2010	586	736	+15,59	+3,12
Ірак, 2003	691	637	-7,8	-7,8
Ємен, 1994	348	346	-0,57	-0,5
Грузія, 2008	2900	2446	-15,65	-15,6
Україна, 2014–2015	4030	2115	-47,5	-23,7

Прикладом розробки такого механізму є план Маршалла (далі – План), затверджений у 1947 р., коли економічна ситуація в більшості національних економік європейських країн після Другої світової війни була напруженою та нестабільною. План Маршалла був розроблений урядом США і спрямований на відродження економіки Європи, усунення торгових бар'єрів, відновлення виробничого потенціалу та розвиток демократичного суспільства.

Передумовами для розробки Плану, згідно зі створеною в США Комісією з допомоги іноземним державам, були визначені:

- ✦ критичне падіння обсягів виробництва в європейських країнах, які не могли задовольнити потреб населення в товарах і послугах;
- ✦ залежність від імпорту поставок необхідних товарів, що створювало умови для розширення ринків збуту для американських виробників;
- ✦ зростання цін на сільськогосподарську продукцію (в майбутньому це створювало передумови для впровадження інноваційних агротехнологій у цій сфері);
- ✦ стагнація сфери послуг, фактична руйнація налагодженої системи торгівлі;
- ✦ брак кадрів внаслідок воєнних втрат;
- ✦ руйнування об'єктів виробничої та соціальної інфраструктури;
- ✦ висока інфляція.

Особливістю Плану, за твердженням О. Власюка [4], було поєднання економічних важелів впливу, потужної інформаційної кампанії та спрямованості

на досягнення зовнішньополітичних цілей. При цьому реалізація Плану не суперечила укріпленню державного й економічного суверенітету країн Європи, що брали участь у його реалізації. Країни Східної Європи, які не взяли участь у Плані та не отримали доступу до фінансової допомоги в його рамках, мали більш низькі темпи економічного розвитку. Цей досвід є вкрай важливим для України, на чому наголошували провідні українські вчені Б. Гаврилишин [5], В. Геєць [6], В. Юрчишин [7].

В основу механізму реалізації Плану було покладено принцип економічної самопомоги, що дозволяло урядам країн самим обирати пріоритетні напрями повоєнного економічного відновлення. Фінансування в рамках плану Маршалла було сконцентровано на трьох базових напрямках [8]:

- ✦ пряма фінансова допомога (11 млрд дол. США);
- ✦ кредити (1,2 млрд дол. США);
- ✦ гарантії на кредити (200 млн дол. США).

Розподіл фінансування за країнами в рамках плану Маршалла виглядав таким чином (рис. 1).

У грошовому вимірі розподіл витрат за роками реалізації плану Маршалла виглядав так (табл. 2).

Як свідчать наведені дані, в усі досліджені періоди реалізації плану Маршалла за обсягами одержаної допомоги лідирували Велика Британія (1-ше місце) та Франція (2-ге місце). Італія та Трієст посідали 3–4 місця в усі періоди, окрім 1950–1951 рр. Західна Німеччина займала 4-те місце на початку реалізації Плану, а згодом піднялася до 3-го місця.

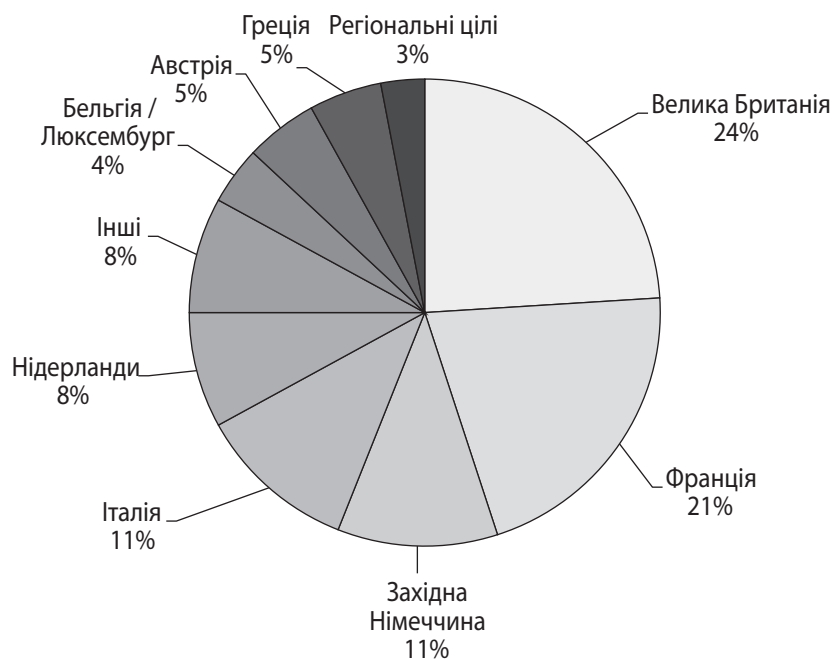

Рис. 1. Розподіл часток асигнувань за країнами – учасницями плану Маршалла, %

Джерело: складено за [9].

Таблиця 2

Розподіл асигнувань за країнами – учасницями плану Маршалла, млн дол. США

Країна	Період						Сукупно	Ранг
	1948–1949	Ранг	1949–1950	Ранг	1950–1951	Ранг		
Австрія	232	6	166	7	70	11	468	7
Бельгія та Люксембург	195	7	222	6	360	4	777	6
Данія	103	9	87	10	195	10	385	8
Франція	1085	2	691	2	520	2	2296	2
Західна Німеччина	510	4	438	3	500	3	1448	3
Греція	175	8	156	8	45	14	376	9
Ісландія	6	14	22	14	15	15	43	16
Ірландія	88	10	45	13	0	16	133	14
Італія та Трієст	594	3	405	4	205	8	1204	4
Нідерланди	471	5	302	5	355	5	1128	5
Норвегія	82	11	90	9	200	9	372	10
Португалія	0	15	0	15	70	11	70	15
Швеція	39	12	48	12	260	6	347	11
Швейцарія	0	15	0	15	250	7	250	12
Туреччина	28	13	59	11	50	13	137	13
Велика Британія	1316	1	921	1	1060	1	3297	1
Усього	4924		3652		4155		12731	

Джерело: розраховано за даними [10].

На початку реалізації Плану 50% фінансування витраталося на закупівлі споживчих товарів для населення (передусім продовольства), кормів для худоби, добрив і пального. Уряди європейських країн отримували дані категорії товарів від США безкоштовно та налагоджували їх подальші продажі через

представників місцевого бізнесу. Насичення європейських ринків товарами, на які був великий попит з боку населення та державна регуляція ціноутворення, сприяли стримуванню інфляції й укріпленню національних валют [8].

На наступному етапі реалізації Плану пряма фінансова допомога спрямовувалася на закупівлі промислового обладнання зі США, що дозволило європейським виробникам оновити виробничі фонди та підвищити їх технологічний рівень.

На останньому етапі реалізації плану Маршалла кошти спрямовувалися на оновлення оборонного сектора європейських країн.

Розподіл економічної допомоги між країнами – учасницями плану Маршалла за її видами наведено в табл. 3.

ки, відмовилися від участі в ньому. Натомість Югославія звернулася з проханням на допомогу до США напряму, в результаті чого почала одержувати допомоги в невеликих масштабах у 1949 р., у 1950–1953 рр. розміри допомоги цій країні збільшилися.

На початку відновлення після війни урядом було визначено ряд цілей щодо стимулювання соціально-економічного розвитку Югославії в цілому та її регіонів, які згодом зазнавали певних змін (табл. 4).

Як видно з табл. 4, поряд із відновленням економіки країни та розвитком економічних відносин, уряд

Таблиця 3

Економічна допомога з 3 квітня 1948 р. по 30 червня 1952 р. за країнами та видами

Країна	Усього, млн дол. США	Гранти, млн дол. США	Позики, млн дол. США	Співвідношення між грантами та позиками, %
Австрія	677,8	677,8	0	100/0
Бельгія та Люксембург	559,3	491,3	68	87,8/12,2
Данія	273,0	239,7	33,3	87,8/12,2
Франція	2713,6	2488	255,6	91,7/9,4
Західна Німеччина	1390,6	1173,7	216,9	84,4/15,6
Греція	706,7	706,7	0	100/0
Ісландія	29,3	24	5,3	81,9/18,1
Ірландія	147,5	19,3	128,2	13,1/86,9
Італія та Трієст	1208,8	1113,2	95,6	92,1/7,9
Нідерланди	1083,5	916,8	166,7	84,6/15,4
Норвегія	255,3	216,1	39,2	84,6/15,4
Португалія	51,2	15,1	36,1	29,5/70,5
Швеція	107,3	86,9	20,4	81,0/19,0
Туреччина	225,1	140,1	85,0	62,2/37,8
Велика Британія	3189,8	2895,0	384,8	90,8/12,1
Інші	407,0	407,0	0	100/0
Усього	13325,8	11820,7	1505,1	88,7/11,3

Джерело: розраховано за даними [10].

Як видно з табл. 3, у більшості країн і за планом Маршалла загалом у структурі економічної допомоги переважали гранти від казначейства США, які не потрібно було повертати. Що стосується позик, то вони надавалися на довгостроковий період під низькі відсотки для фінансування великих закупівель у США [10]. При цьому такі країни, як Австрія та Греція одержували всю допомогу у вигляді грантів, але Ірландія переважну більшість фінансування (86,9%) отримала у вигляді позик. Аналогічна ситуація була в Португалії, де співвідношення між грантами та позиками складало 29,5 : 70,5% відповідно. За планом Маршалла фінансування в цілому складало 13,32 млрд дол. США, з них 88,7% припадало на допомогу країнам у вигляді грантів.

Країни світу, які на час впровадження плану Маршалла мали адміністративно-командні економі-

почав приділяти більше уваги розвитку внутрішнього ринку, стимулюванню споживання, підвищенню якості життя населення, у тому числі трудового середовища.

Головна проблема регіональної політики Югославії, спрямованої на вирішення проблемних ситуацій у регіонах, полягала у визначенні рівня розвитку регіонів і потреб в економічній підтримці. Оцінка проводилася державними органами на основі офіційної статистики. Найменш розвинені регіони отримували найбільшу допомогу через спеціально створений (табл. 5).

У цілому ж еволюція державної підтримки вирішення проблемних ситуацій в регіонах Югославії мала такі етапи:

Базові економіко-політичні цілі та завдання у середньо- та довгострокових планах розвитку регіонів Югославії

Цілі	Період у XX ст., роки								
	47-51	57-61	61-65	66-70	71-75	76-80	81-85	86-90	91-00
Побудова самоуправних суспільно-економічних зв'язків та господарської системи	3	5	6	2	1	1	2	1	1
Економічний розвиток (розвиток продуктивних сил, економічне зростання, рівень розвитку), зростання ефективності господарювання	2	1	1	5	2	2	3	2	3
Зростання особистого споживання, життєвого та суспільного рівня	4	3	2	1	3	-	-	2	5
Більш пропорційний регіональний розвиток, стимулювання розвитку нерозвинених регіонів	6	4	4	3	4	4	4	5	9
Зростання зайнятості, зміни економічної структури населення	-	-	-	-	5	-	-	4	4
Посилення обороноздатності країни	2	-	-	-	6	5	6	8	11
Розвиток кадрів, освіти та науки, впровадження наукових і технічних досягнень	5	-	-	7	-	-	-	2	6
Економічні закордонні зв'язки	-	2	3	6	-	3	4	3	2
Стабілізація господарства	-	-	-	4	2	2	1	-	-
Просування та захист життєвого та трудового середовища	-	-	-	-	-	-	-	7	10
Просування функціонування системи товарних запасів	-	-	-	-	-	-	-	-	7

Джерело: складено на основі [11].

Таблиця 5

Утворення та розподілення коштів Фонду Федерації

Період, роки	Утворення		Розподілення, тис. дин.			
	% від ВВП	Тис. дин.	Боснія та Герцеговина	Регіони Чорногорії	Регіони Македонії	Косово та Метохія
1966-1970	1,85	887,5	274,0	116,9	233,9	267,8
1971-1975	1,94	2478,8	796,9	281,2	562,5	817,2
1976-1980	1,97	7695,6	2352,5	831,5	1662,9	2847,6
1981-1985	1,86	36237,9	9304,3	3369,3	7929,0	15007,2
1986-1990	1,56	6435373,2	1530116,4	404588,9	1091980,2	3362763,4

Джерело: складено на основі [11].

– 1-й етап: до 1952 р. – пряме та незворотне вкладення інвестицій у розвиток регіонів.

– 2-й етап: з 1954 р. – перехід до кредитування через Спільний інвестиційний фонд (при Народному банку Югославії). Механізм фінансової підтримки ре-

гіонального розвитку передбачав дві складові: кредитування + незворотні інвестиції. Особливістю даного етапу можна вважати спрямованість на фінансування великих і важливих проектів, гнучкість і мобільність управління.

– 3-й етап: із середини 1960-х рр. – впровадження нового механізму підтримки проблемних регіонів – Фонду Федерації. Кредитування недостатньо розвинутих регіонів та областей. 70% вартості інвестиційних проєктів фінансувалося за рахунок центрального бюджету, 30% – за рахунок коштів регіону. На даному етапі була реалізована децентралізація: кошти з державного бюджету спрямовувалися до регіональних інвестиційних фондів, які за своїм розсудом направляли їх на фінансування інвестиційних проєктів. Недоліком даного етапу можна вважати недостатній контроль за розподіленням коштів та ефективністю вкладень. Крім того, вже на цьому етапі багато регіонів перестали відповідати критеріям нерозвиненості.

ВИСНОВКИ

Таким чином, зарубіжний досвід вирішення проблемних ситуацій у регіональному розвитку після воєнних конфліктів свідчить про велику роль зовнішньої фінансової допомоги у відновленні економіки, без якої подолати проблеми повоєнного періоду неможливо. Така допомога має надаватися переважно у вигляді грантів, а також позик на довгостроковий період під незначні відсотки. Роль регіонів при виборі інвестиційних проєктів, що будуть реалізовуватися на їх території за кошти донорів, має бути визначальною, що відповідає умовам економічної децентралізації в країні. Особлива увага має бути приділена економічному обґрунтуванню ефективності запропонованих проєктів, а також очікуваному соціальному ефекту у вигляді зростання якості життя населення регіонів. ■

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Економіка України під час війни: оперативна оцінка, квітень 2022. Аналітична записка / Центр економічної стратегії. Київ, 2022. 23 с. URL: https://ces.org.ua/wp-content/uploads/2022/04/UKR_Економіка_України-під-час-війни.pdf
2. Карсуэлл Э. Дж. Классификация конфликта: дилемма, стоящая перед военнослужащим. *Международный журнал Красного Креста*. 2009. Т. 91. № 873. С. 195–221. URL: <https://international-review.icrc.org/sites/default/files/reviews-pdf/2020-11/564.pdf>
3. Баронин А. Как военные конфликты влияют на экономику / *Mind*. 30.06.2017. URL: <https://mind.ua/ru/openmind/20173685-kak-voennye-konflikty-vliayut-na-ekonomiku>
4. Власюк О. С. План Маршалла для України: економічні, реформаторські та зовнішньополітичні аспекти. *Стратегічні пріоритети*. 2014. № 3. С. 5–13.
5. Гаврилишин Б. До ефективних суспільств. Доповідь Римському Клубові. Київ : Пульсари, 2009. 248 с.
6. Пропозиції щодо організації «нового плану Маршалла» для України // За матеріалами проведеного круглого столу на тему: «План Маршалла: досвід та уроки для України» в ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України» 25 вересня 2014 р. URL: <http://ief.org.ua/wp-content/uploads/2014/09/Marshal2.pdf>
7. Юрчишин В. Декілька міркувань про «план Маршалла» для України / Центр Разумкова. 12 квітня

- 2022 р. URL: <https://razumkov.org.ua/statti/dekilka-mirkuvan-pro-plan-marshalla-dlia-ukrainy>
8. Чернышов П. Почему План Маршалла сработал в поствоенной Европе. Уроки для Украины. URL: <https://forbes.ua/ru/inside/pochemu-plan-marshalla-srabotal-v-postvoennoy-evrope-uroki-dlya-ukrainy-11042022-5382>
 9. U. S. Agency for International Development. November 16, 1971. URL: <https://www.usaid.gov/who-we-are/usaidd-history>
 10. Marshall Plan. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Marshall_Plan
 11. Bukvič, R. Regional Problem in Socialist Yugoslavia 1945–1991. *Munich Personal RePEc Archive*. 2014. Paper No. 70608. URL: https://mpa.ub.uni-muenchen.de/70608/1/MPRA_paper_70608.pdf

REFERENCES

- Baronin, A. "Kak voyennyye konflikty vliyayut na ekonomiku" [How Military Conflicts Affect the Economy]. *Mind*. June 30, 2017. <https://mind.ua/ru/openmind/20173685-kak-voennye-konflikty-vliayut-na-ekonomiku>
- Bukvic, R. "Regional Problem in Socialist Yugoslavia 1945–1991". *Munich Personal RePEc Archive*. 2014. Paper no. 70608. https://mpa.ub.uni-muenchen.de/70608/1/MPRA_paper_70608.pdf
- Chernyshov, P. "Pochemu Plan Marshalla srabotal v postvoennoy Yevrope. Uroki dlya Ukrainy" [Why the Marshall Plan Worked in Post-war Europe. Lessons for Ukraine]. <https://forbes.ua/ru/inside/pochemu-plan-marshalla-srabotal-v-postvoennoy-evrope-uroki-dlya-ukrainy-11042022-5382>
- "Економіка України під час війни: оперативна оцінка, квітень 2022. Аналітична записка" [Economy of Ukraine during the War: Operational Assessment, April 2022. Analytical Note]. *Tsentr ekonomichnoi stratehii*. Kyiv, 2022. https://ces.org.ua/wp-content/uploads/2022/04/UKR_Економіка_України-під-час-війни.pdf
- Havrylyshyn, B. *Do efektyvnykh suspilstv. Dopovid Rym'skomu Klubovi* [To Effective Societies. Report to the Club of Rome]. Kyiv: Pulsary, 2009.
- Karsuell, E. Dzh. "Klassifikatsiya konflikta: dilemma, stoyashchaya pered voyennosluzhashchim" [Conflict Classification: A Dilemma Facing the Military]. *Mezhdunarodnyy zhurnal Krasnogo Kresta*. 2009. <https://international-review.icrc.org/sites/default/files/reviews-pdf/2020-11/564.pdf>
- "Marshall Plan". https://en.wikipedia.org/wiki/Marshall_Plan
- "Propozytsii shchodo orhanizatsii «novoho planu Marshalla» dlia Ukrainy" [Proposals for Organizing a "New Marshall Plan" for Ukraine]. *Plan Marshalla: dosvid ta uroky dlia Ukrainy*. 2014. <http://ief.org.ua/wp-content/uploads/2014/09/Marshal2.pdf>
- "U. S. Agency for International Development". November 16, 1971. <https://www.usaid.gov/who-we-are/usaidd-history>
- Vlasiuk, O. S. "Plan Marshalla dlia Ukrainy: ekonomichni, reformatorski ta zovnishnyopolitychni aspekty" [Marshall Plan for Ukraine: Economic, Reformist and Foreign Policy Aspects]. *Stratehichni priorytety*, no. 3 (2014): 5–13.
- Yurchyshyn, V. "Dekilka mirkuvan pro «plan Marshalla» dlia Ukrainy" [Some Thoughts on the "Marshall Plan" for Ukraine]. *Tsentr Razumkova*. April 12, 2022. <https://razumkov.org.ua/statti/dekilka-mirkuvan-pro-plan-marshalla-dlia-ukrainy>